

БУКОВИНА: ІСТОРИЧНИЙ НАРИС

Чернівці. — Зелена Буковина. — 1998. — 416 с.

З часу виходу останніх узагальнюючих праць з історії Буковини пройшли десятки років, відчувалася нагальна потреба в істотному оновленні історичного буковинознавства. Ця прогалина значною мірою заповнюється виходом у видавництві “Зелена Буковина” у Чернівцях колективної монографії “Буковина: історичний нарис”. Її підготували науковці Чернівецького держуніверситету, Чернівецького відділу Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Чернівецького краєзнавчого музею (голова редколегії — С. С. Костишин).

Це фундаментальне дослідження — плід кількарічних наполегливих творчих зусиль досвідчених буковинознавців. На основі численних різномовних документів із фондів державних архівів Чернівців, Львова, Києва, Відня, матеріалів десятків газет та літератури авторам вдалося досить повно, об’єктивно, з нових методологічних і концептуальних засад створити цілісну історичну працю про одну з історичних областей нашої Вітчизни — Буковину, зокрема Північну, — нині складову і невід’ємну частину суверенної України.

Певною оригінальністю відзначається її структура. Зважаючи на те, що державна приналежність краю не раз мінялася, автори вважали за доцільне показувати його історичну долю у складі тієї чи іншої держави у відповідному розділі.

На багатому археологічному матеріалі останніх десятиліть стисло, але аргументовано висвітлюються питання заселення у далеку давнину територій у межах річок Дністра, Пруту, Сігету, закономірної поступальної зміни різних епох і древніх цивілізацій (характерної і для суміжних регіонів), порівняно ранньої (з V ст. н. е.) появи тут слов’ян, предків українців. Дається наукова характеристика їхнього родового ладу типу Луки Райковецької (Житомирщина), звертається увага на 400-літнє перебування краю і його мешканців у складі Київської, Галицької, Галицько-Волинської Русі—України.

При характеристиці становища Буковини у складі Молдавського князівства (1359—1774) справедливо відзначається, що саме розпад Галицько-Волинської держави мав своїм наслідком захоплення західноукраїнських земель Угорщиною, Польщею та Молдавією, звідки і походить т. зв.

“історичне право” на ці землі, рецидиви якого проявляються подекуди і донині. У розділі глибоко аналізуються процеси зміцнення феодальних відносин, вказується на певну їх специфіку (держава — основний феодальний визискувач), простежується становлення адміністративно-територіального устрою, етнічного складу населення, збереження української мови, культури. Особлива увага приділяється висвітленню негативного впливу татарських набігів, турецького поневолення, численних молдавсько-польських, польсько-турецьких, російсько-турецьких воєн, що прокотилися нищівними смерчами по території краю. Дістали тут правдивого опису маловідомі раніше події, пов’язані з участю українських козаків у боротьбі проти турецької агресії. Йдеться і про кризові явища початку XVIII ст., деякі економічні реформи, обставини, при яких Буковина відійшла до складу Австрії.

Австрійському періоду історії Буковини (1774—1918) відведено чи не найбільше сторінок. Тут ґрунтовно охарактеризовано зміни у етнічному складі населення при збереженні більшості за українцями, в адміністративно-територіальному устрої, показано дальше зміцнення феодальної системи, розглянуті основні реформи імператора Йосифа II. Як рубіжна віха у суспільно-політичних та соціально-економічних відносинах в краї (як і в інших провінціях) подаються події революції 1848—1849 рр., зокрема значні селянські виступи та скасування феодальних повинностей, підкреслюється значення наступних політико-правових реформ у становленні конституційних засад в устрої краю. Особливо ґрунтовно відображено пореформний економічний розвиток Буковини у різних галузях: сільському господарстві, ремеслах, промисловості, на транспорті, в торгівлі, певну урбанізацію краю. Звернуто увагу на важке становище основної частини робітництва і селянства, їхні вимоги і форми боротьби. Цілком по-новому представлено в монографії багатоаспектний суспільно-політичний та національний рух буковинських українців, боротьба їх восени 1918 р. за свою державність, за об’єднання з Соборною Україною.

В окремому розділі дається негативна оцінка діям тогочасних правителів сусідньої королівської Румунії, які силоміць перервали в краї процес творення української державності й виступили співучасниками дій Польщі, Радянської Росії в удушенні молодого Української держави. В основному у критичному плані подається 22-річний (1918—1940) період насильницького утримання Північної Буковини і Хотинщини у складі Румунії: нестабільність в економічному розвитку, суворі обмеження для українців у політичному, громадському і культурному житті, насильницька політика румунізації. Як відповідь на ці утиски розглядаються різні прояви національно-визвольної боротьби.

Чільне місце у пропонованій праці відведено й періоду перебування краю в складі УРСР, а потім і незалежної України. Автори намагалися неупереджено відобразити складні процеси: радість більшості буковинських українців у зв’язку з об’єднанням з українським народом і водночас усвідомлення трагізму політики тоталітарної системи: депортацій, голодомору, політичних репресій, насильницької колективізації тощо. Зважено подаються здобутки трудових зусиль буковинців і в той же час — нереалізований потенціал краю: безсумнівні досягнення в індустріалізації — і технологічна відсталість, екологічна небезпека, мілітаризація промислового виробництва; помітні зрушення у сільськогосподарському виробництві — і низька продуктивність праці селян, прояви нежиттєздатності колгоспної системи господарювання; значне піднесення культури — і жорсткий ідеологічний контроль над нею.

Обнадійливість і радісне піднесення відчуються в рядках, присвячених участі буковинців у боротьбі за незалежність України, її здобуттю. Та водночас безкомпромісно подається і правда життя останніх років, становище краю у всіх галузях суспільного буття. Цікавими є сторінки про зовнішньоекономічні контакти Чернівецької області, її зв'язки з поліетнічною буковинською діаспорою.

Завершується ця солідна праця досить чіткими й виваженими висновками, а також короткими резюме румунською, англійською та німецькою мовами, бібліографією (в основному новітніх публікацій про Буковину, всього понад 300 назв).

На належному рівні і поліграфічне оформлення книги.

Разом з тим слід зазначити, що не зайвими були б посторінкові посилання. Полегшилося б користування книгою, якби вона мала іменний та географічний покажчики. Дещо ширше варто було б подати стародавню історію краю. Трапляються й незначні друкарські погрішності.

Загалом же вихід у світ пропонованої монографії є справжньою подією у вітчизняній історіографії Буковини. Вона стане у пригоді фахівцям-історикам, краєзнавцям, учителям, студентам, учням старших класів, усім, хто цікавиться історією цієї частини України.

С. В. ВІДНЯНСЬКИЙ (Київ), *Т. С. ЯЦЕНЮК* (Чернівці)

